

УДК: 332.334(477)

Курченко В.Є., Череп О.Г.

Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Kurchenok V., Cherep O.

PROBLEM ISSUES OF THE USE OF LAND RESOURCES IN UKRAINE

Україна багата на сільськогосподарські ресурси, зокрема родючі орні землі, що робить її одним з найбільших світових експортерів зерна та рослинної олії. Країна класифікується як економіка з рівнем доходу нижче середнього. За останні 20 років Україна приватизувала власність на сільські та міські землі, спираючись на значні обсяги технічної допомоги від донорів, включаючи вищий федеральний орган державної влади США (USAID).

Сільськогосподарський сектор відіграє важливу роль в економіці України. Загальна земельна площа України становить 60 355 000 гектарів, а населення станом на 2015 рік - 45,2 мільйона осіб. Тридцять один відсоток від загальної кількості населення проживає у сільській місцевості (ФАО, 2015). Сільськогосподарські угіддя складають 68% від загальної земельної площі. Зрошувані землі складають 0,75 відсотка від загальної площі сільськогосподарських угідь. Близько 57 відсотків земельної площі є ріллею, 2,7 відсотка - постійними орними землями, і ще 11 відсотків використовуються як постійні пасовища. Близько 16,6 відсотка загальної земельної площі вкрито лісами [1].

ВВП України у 2021 році у розмірі 200,1 млрд. доларів США складався з 13,3% сільського господарства, 24,4% промисловості та 62,3% послуг [2]. Близько 54% зайнятих українців працюють в аграрному секторі.

Деякі спостерігачі відзначають, що погане управління навколишнім середовищем в цілому є результатом слабого дотримання та захисту прав власності та низького рівня безпеки землеволодіння. Для підвищення продуктивності сільського господарства та зростання доходів може знадобитися новий розподіл прав власності в сільській місцевості. Приватизація земель несільськогосподарського призначення була менш проблематичною. Її легше реєструвати, продавати та передавати.

Історично сільське господарство було одним з найважливіших секторів економіки України завдяки різноманітному клімату та відносно хорошим ґрунтам. Після розпаду Радянського Союзу (СРСР) виробництво сільськогосподарської продукції в Україні різко скоротилося через політичну нестабільність та розрив торговельних зв'язків з іншими колишніми радянськими республіками. В результаті Україна стала нетто-імпортером сільськогосподарської продукції. Етнічні українці, які становлять 77,8 відсотка населення, проживають на всій території країни. Решта 22,2% - це етнічні меншини, що складаються з росіян (17,3%), білорусів (0,6%), молдаван (0,5%), кримських татар (0,5%), болгар (0,4%), євреїв (0,2%), вірмен (0,2%) та греків (0,2%) (Мішель Мозер, Штутгарт, Німеччина, 2014). В Україні, державі з надлишком продовольства, доступність продуктів не вважалася проблемою до початку конфлікту в ОРДЛО у 2014 році. Щонайменше 1,785 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами в Україні через конфлікт, у тому числі 1 мільйон жінок та 700 тисяч чоловіків (Міністерство соціальної політики України [3]).

Дослідження теми показало, що за останні п'ятнадцять років переважна більшість реорганізованих колгоспів і радгоспів або ліквідовані, або перебувають на різних стадіях процедури банкрутства. Їх кількість скоротилася з 14 тисяч до менш ніж 1 тисячі. Вони були доповнені або індивідуальними фермерами (невеликі індивідуальні або сімейні фермерські господарства, що працюють, як правило, на 10-1000 га землі), або середніми та великими приватними агробізнесами. Решта фермерських господарств також близькі до приватизації.

Найбільші сільськогосподарські концерни сьогодні обробляють близько 10 відсотків усіх сільськогосподарських земель в Україні і продовжують зростати.

Ринок землі в Україні, хоча і не функціонує в повному обсязі, продовжує розвиватися, а в деяких сферах активізувався. Українське законодавство визнає захист права приватної власності та свободу розпорядження об'єктами права приватної власності їх власниками. В той же час, існує спеціальна заборона на продаж основних видів земель сільськогосподарського призначення, що перебувають у приватній власності - внаслідок дії Мораторію. Вже понад 15 років в Україні не дозволяється передача у власність більшої частини земель сільськогосподарського призначення, ці землі можуть бути передані лише в оренду. Зокрема, Мораторій забороняє продаж та/або зміну цільового призначення (і) будь-яких земельних ділянок товарного (комерційного) сільськогосподарського призначення; або (ii) земельних ділянок, виділених для ведення особистого селянського господарства, приватизованих в обмін на земельні частки (паї). Мораторій також забороняє продаж земельних паїв, які з будь-яких причин не були конвертовані у право приватної власності на земельну ділянку. Під дію мораторію підпадає близько 75 % земельних ділянок сільськогосподарського призначення в Україні.

Список використаних джерел:

1. Andrew Schmitz and William H. Meyers (eds) (2015) Transition to Agricultural Market Economies - The Future of Kazakhstan, Russia and Ukraine, CAB International, Wallingford, U.K., 258 p.
2. Світовий банк 2021, Index Mundi, CIA World Factbook 2021. URL: <https://www.google.com/search?q=%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%>
3. Міністерство соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua>.